

BEZPIECZEŃSTWO INFORMACJI W BIBLIOTECE W ŚWIELE EKOLOGII INFORMACJI

Obecnie zagadnienia bezpieczeństwa informacji są rozpatrywane przez badaczy wielu dyscyplin naukowych, m.in. w „nauce o bezpieczeństwie” (Kwieciński, 2010; Zawistowski, 2011; Karpiński, 2012; Liderman, 2012), bibliologii i informatologii (Materska, 2007; Batorowska, 2013), a także w ekologii informacji (Babik, 2014). Ekologia informacji to nowe interdyscyplinarne pole (domena) badawcze dotyczące wzajemnych oddziaływań człowieka na informacje i odwrotnie, a także relacji informacyjnych między ludźmi w publicznej i prywatnej przestrzeni informacyjnej oraz wpływu na nie środowiska informacyjnego. Jej przedmiotem jest struktura i funkcjonowanie środowiska informacyjnego człowieka (Babik, 2014). Ponieważ istnieje wiele zagrożeń środowiska informacyjnego, dlatego wymaga ono szczególnej ochrony. W artykule zwrócono szczególną uwagę na infoekologiczne aspekty bezpieczeństwa oraz szczególnej ochrony informacji w bibliotece. Ta problematyka ma znaczenie po pierwsze ze względu na cenny zasób wartościowych informacji i wiedzy, dostępny w postaci materiałów bibliotecznych. Biblioteka te zasoby ciągle poszerza i jednocześnie – zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa – chroni je i udostępnia swoim użytkownikom, przechowując depozyt wiedzy dla przyszłych pokoleń. Po drugie chodzi o bezpieczeństwo i ochronę danych osobowych czytelników.

1. Bezpieczeństwo informacji – charakterystyka ogólna

Bezpieczeństwo informacji można rozpatrywać w świetle przyrodniczej wizji świata, gdzie grunt stanowi przyroda, teologicznej wizji świata, gdzie fundamentem jest Bóg oraz humanistycznej wizji świata, gdzie podstawę stanowi człowiek.

W artykule przyjęto podejście infoekologiczne, które bazuje na relacjach człowieka z jego środowiskiem informacyjnym. Ekologia informacji akcentuje wpływ na człowieka środowiskowych czynników informacyjnych i odwrotnie, a więc dotyczy relacji między człowiekiem a jego środowiskiem informacyjnym. Ekologiczne spojrzenie w nauce o informacji oznacza poszukiwanie w środowisku informacyjnym człowieka tych elementów i związków pomiędzy nimi, które dotyczą oddziaływania informacji na człowieka oraz odwrotnie, a także ochronę człowieka przed niekorzystnym oddziaływaniem informacji oraz ochronę samej informacji przed niszczyielskim działaniem człowieka (Babik, 2012).

Zakres ekologii informacji określają m.in. następujące jej kluczowe zagadnienia:

- 1) środowisko informacyjne człowieka,
- 2) ekologiczne zarządzanie informacją,
- 3) potrzeby informacyjne,
- 4) bariery informacyjne,
- 5) zachowania informacyjne,
- 6) kultura informacyjna,
- 7) etyka informacyjna,
- 8) konsumpcja informacji,
- 9) profilaktyka informacyjna,
- 10) higiena informacyjna,
- 11) bezpieczeństwo informacji,
- 12) polityka informacyjna (Babik, 2014, s. 110).

Z punktu widzenia bezpieczeństwa informacji wszystkie informacje (a szczególnie informacje wrażliwe, informacje osobowe oraz informacje niejawne) – niezależnie od miejsca ich przechowywania – powinny być bezpieczne. Dotyczy to przede wszystkim informacji naukowych, informacji politycznych, informacji religijnych i informacji ekonomicznych.

Bezpieczeństwo informacji dotyczy w zasadzie wszystkich cech informacji, w tym takich, jak: relewantność, dokładność, aktualność, terminowość, kompletność, spójność, odpowiedniość formy, dostępność, jednoznaczność, wiarygodność, komunikatywność, rzetelność, elastyczność, nadmiarowość/redundantność, użyteczność, złożoność, naturalność, zgodność semantyczna, zgodność strukturalna, bezpieczeństwo, weryfikowalność, zmienność reputacja (Czerwiński, Krzesaj, 2014, s. 49–50). Odnosi się też do pełnionych przez informacje funkcji. Informacja to przecież towar, często o charakterze strategicznym, podstawowy element procesów biznesowych, narzędzie sterowania procesami w zautomatyzowanych systemach informacyjno-wyszukiwawczych (Hetmański, 2015). Nic więc dziwnego, że informacja najczęściej bywa chroniona na mocy prawa lub zawartych umów.

Bezpieczeństwu informacji przypisuje się następujące atrybuty: poufność, autentyczność, dostępność, integralność (danych, systemu), rozliczalność, niezawodność. (Białas, 2007, s. 34). Składowymi bezpieczeństwa informacji są: bezpieczeństwo teleinformatyczne, bezpieczeństwo fizyczne, bezpieczeństwo prawne, bezpieczeństwo osobowo-organizacyjne (Łuczak, 2004, s. 80).

Źródłem zagrożeń dla bezpieczeństwa informacji są:

- mikrospołeczności z własnymi wizjami i porządkami;
- sytuacje typu „Jak podskoczysz, to wyskoczysz”;
- anonimowe, nieautoryzowane źródła informacji dostępne w sieci WWW;
- kłamstwo;
- negowanie wartości moralnych;
- zniekształcenia informacji;
- manipulowanie informacją;
- imputacja informacji;
- rynek informacyjny.

Informacja jest bardzo podatna na zniekształcenia. Ich przyczyny mogą być:

- 1) techniczno-organizacyjne (filtrowanie, selekcja, hamowanie, multiplikacja, kwantyfikacja, dyspersja);
- 2) socjologiczne i psychologiczne (związane z subiektywizacją informacji);
- 3) strukturalne, to jest tkwiące w infrastrukturze systemów informacyjnych (wzrost i rozmieszczenie źródeł informacji, rozproszenie i zróżnicowanie wartości informacji, ograniczenie możliwości przyswajania informacji, bariery informacyjne) (Górski, 1997, s. 67–82).

Szczególnie niebezpieczna jest manipulacja informacją nastawiona przede wszystkim na przekaz podprogowy. Nawet jeżeli nie zdajemy sobie z tego sprawy, jesteśmy manipulowani, czy nam się to podoba, czy nie. Komunikat perswazyjny odbierany przez jego adresata u progu, a nawet poniżej progu świadomości ma na celu wywieranie ukrytego wpływu informacji na odbiorcę. W związku z tym niezbędne są: ostrożność w podchodzeniu do istniejących systemów informacyjnych oraz stosowanie zasady ograniczonego zaufania.

Ochrona informacji jest szczególnie ważna w sytuacji jej zagrożeń, które mogą być spowodowane przez:

- czynniki wewnętrzne (zjawiska językowe, zmiany funkcji i znaczenia);
- czynniki zewnętrzne (zjawiska pozajęzykowe, starzenie się informacji).

Ochrona informacji jako taka dotyczy przede wszystkim jej atrybutów: tajności, integralności, dostępności, rozliczalności, niezaprzeczal-

ności, autentyczności (Liderman, 2012, s. 19). Informacja niebezpieczna to informacja nieprawdziwa, która uprzedmiotawia człowieka. Informacja bezpieczna (zielona, *green information*), to informacja „czysta”, prawdziwa, obiektywna, kompletna.

2. Bezpieczeństwo informacji w bibliotece

Biblioteka to poza Internetem największy depozytariusz informacji i wiedzy. Niezbędna jest więc ciągła ochrona znajdujących się w niej informacji i wiedzy jako dobra ogólnoludzkiego. Informacja jest dobrem bardzo wrażliwym, o czym świadczą jej liczne cechy. Bezpieczeństwo informacji w bibliotece staje się wyzwaniem współczesności.

Szerokie i wieloaspektowe rozumienie bezpieczeństwa informacji w bibliotece obejmuje zarówno ludzi (bibliotekarzy, czytelników), jak i zbiory/zasoby biblioteczne oraz dane/metadane (biblioteki cyfrowe, katalogi komputerowe) a także usługi biblioteczne.

W przedmiocie bezpieczeństwa informacji w bibliotece warto zwrócić uwagę na często nieuzasadniony nadmiar informacji, który negatywnie wpływa na jakość i szybkość jej obiegu w bibliotece, a także na jakość tworzonych metainformacji oraz jakość i szybkość udostępniania jej użytkownikom. Innym niebezpieczeństwem jest fragmentaryzacja informacji i wiedzy będąca skutkiem selekcji księgozbioru, dezaktualizacji informacji w wyniku nieuaktualniania księgozbioru, czy deficyt informacji i wiedzy będący skutkiem zbyt wąskiej specjalizacji biblioteki lub księgozbioru.

Działania w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony informacji w bibliotece polegają na jej ochronie m.in. przed:

- nieuprawnionymi działaniami ludzi;
- skutkami katastrof i działań terrorystycznych;
- błędami ludzkimi i organizacyjnymi;
- awariami sprzętu i wadami oprogramowania.

Wśród środków zaradczych można wymienić:

- dbanie o równowagę informacyjną i zrównoważony rozwój bibliotecznego środowiska informacyjnego;
- indywidualne zarządzanie informacją jako narzędzie obrony przed zagrożeniami w Sieci;
- duplikację informacji.

Środkami przeciwdziałania nadużyciom w tym przedmiocie są też: etyka informacyjna, prawo informacyjne, etykieta informacyjna, edukacja informacyjna, kultura informacyjna, ekologia informacji.

3. Ekologia informacji narzędziem ochrony bezpieczeństwa informacji w bibliotece

Ekologia informacji proponuje w tym zakresie działalność praktyczną polegającą na:

- dbaniu o świadomość informacyjną człowieka jako elementu w procesach informacyjnych;
- ochronie człowieka przed jego uprzedmiotawianiem za pomocą informacji (manipulowanie);
- rozwijaniu kompetencji informacyjnych człowieka;
- wychowaniu/edukacji do odpowiedzialności za tworzenie/generowanie, przetwarzanie, rozpowszechnianie i wykorzystywanie informacji;
- równoważeniu rozwoju człowieka w świecie techniki, technologii i informacji;
- umiejętnym wykorzystywaniu informacji do budowanie indywidualnej i zbiorowej wiedzy dla indywidualnego i wspólnego dobra ludzkości (Babik, 2014, s. 138);
- zarządzaniu bezpieczeństwem informacji w bibliotece.

Zarządzanie bezpieczeństwem informacji w bibliotece dotyczy w szczególności bezpiecznej realizacji procesów bibliotecznych i informacyjnych takich, jak:

- generowanie i pozyskiwanie informacji;
- gromadzenie i przechowywanie informacji;
- katalogowanie/przetwarzanie informacji;
- udostępnianie i dystrybucja informacji.

Zarządzanie bezpieczeństwem informacji w bibliotece to przede wszystkim odpowiednie sterowanie przebiegiem procesów bibliotecznych i informacyjnych mające na celu ich optymalizację.

4. Edukacja infoekologiczna sposobem budowania bezpieczeństwa informacji w bibliotece

W sytuacji występowania we współczesnym świecie i bibliotekarstwie takich tendencji, jak przechodzenie od cyfryzacji zbiorów do cyfryzacji społeczeństwa, zmiany paradygmatów edukacyjnych z ilościowych na jakościowe, ewolucji infrastruktury informatycznej społeczeństwa, nienadążanie naszych możliwości za postępem naukowo-technicznym, budowanie społeczeństwa opartego na bezpiecznej informacji staje się ogólnoludzkim wyzwaniem XXI w.

Odpowiednia edukacja i pielęgnowanie humanistycznych wartości to skuteczne sposoby przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa informa-

cji w bibliotece. Brak ładu moralnego i społecznego oraz napięcia powodowane przez wolny rynek i globalizację kapitału a nie wartości wymuszają ochronę informacji jako towaru. Informacja to przecież towar/produkt/wartość podlegający szczególnej ochronie. Tymczasem przyjęty w Polsce bez zastrzeżeń tzw. boloński system edukacji mocno zbiurokratyzował i sformalizował edukację. Człowiek został zdeprecjonowany i jest postrzegany wyłącznie jako „kapitał ludzki”. Niepokojącym zjawiskiem w polskiej nauce i edukacji stała się też fragmentaryzacja wiedzy. Niezbędne jest więc wprowadzenie do edukacji takich wartości, jak poczucie, że jednostka jest częścią ludzkości, a nie tylko narodu, odejście od europocentryzmu, propagowanie tolerancji, chociaż jest to sprzeczne z neoliberalnym modelem ekonomicznym.

Debata nad bezpieczeństwem informacji jest czymś stosunkowo nowym w polskiej edukacji i mediach. Jej rezultatem powinno być m.in. pogłębione rozpoznanie i kompleksowy opis specyfiki współczesnych zagrożeń w dziedzinie informacji, co może mieć pozytywny wpływ na poczucie bezpieczeństwa dotyczące cennych zasobów informacji i wiedzy gromadzonych i przechowywanych przez pokolenia w polskich bibliotekach.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo informacji w bibliotece to ważny problem nie tylko współczesnego bibliotekarstwa, ale i nauki o bezpieczeństwie. W bibliotekach ten problem dostrzega się od dawna. Stał się on również problemem ekologii informacji. Pożądane jest więc wykorzystanie w bibliotekarstwie myśli teoretycznej i działań praktycznych nauki o bezpieczeństwie. Na drodze poszukiwania nowych formuł funkcjonowania bibliotek instytucja ta powinna jawić się jako bezpieczne miejsce spotkań dla ludzi, zbiorów, danych i usług. Bezpieczeństwo w bibliotece może zapewnić odpowiednia ochrona danych osobowych, przestrzeganie praw autorskich oraz ochrona baz danych.

Bibliografia

- Babik, W. (2012). Kultura informacyjna – spojrzenie z punktu widzenia ekologii informacji. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*, 2(28), 31–40.
- Babik, W. (2014). *Ekologia informacji*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Batorowska, H. (2013). *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Białas, A. (2007). *Bezpieczeństwo informacji i usług w nowoczesnej instytucji i firmie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowo-Techniczne.

- Czerwiński, A., Krzesaj, M. (2014). *Wybrane zagadnienia oceny jakości systemu informacyjnego w sieci WWW*. Opole: Uniwersytet Opolski.
- Górski, A. (1997). *Informacja naukowa na tle przeobrażeń procesów komunikacji społecznej i jako wyzwanie gospodarki rynkowej*. Szczecin: Uniwersytet Szczeciński.
- Hetmański, M. (2015). *Świat informacji*. Warszawa: Difin.
- Karpiński, M. (2012). *Bezpieczeństwo informacji*. Praca zb. Pod red. I.P. Kurytnika. Warszawa: Wydawnictwo PAK.
- Kwieciński, M. (2010). *Bezpieczeństwo informacji i biznesu: zagadnienia wybrane*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne. Oficyna Wydawnicza AFM.
- Liderman, K. (2012). *Bezpieczeństwo informacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Łuczak, J. (2004). *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji*. Poznań: Oficyna Współczesna.
- Materska, K. (2007). *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Zawistowski, T. (2011). *Bezpieczeństwo informacji: prezentacja: suplement*. W: A. Gałach, P. Wąskowski, *Bezpieczeństwo informacji*. (dokument towarzyszący). Warszawa: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej.

Wiesław Babik

Information Safety in the Library, in the Light of information ecology

Summary

Information safety in the light of information ecology is the subject matter of this paper. Information ecology is a new interdisciplinary field or research domain concerning mutual interactions between man and information, information relationships between people in public and private information spaces, and the influence exerted on those spaces by the information environment. The structure and operation of the human information environment is the object of this field. Information safety is one of the features of information and it gains importance primarily from the social viewpoint. It requires special protection in the situation of many hazards to information. In this paper, the author points out especially the infoecological aspects of information safety in the library and the need for special protection measures. An infoecological analysis of information safety in the library is a novelty in the debate on information safety.

Keywords: information safety, information ecology, human information environment, library.